

Oponentský posudok

na dizertačnú prácu Mgr. Michaeli Langovej: Otázky struktúry osídlení severovýchodní části středních Čech ve starší době bronzové na příkladu opevněné lokality Brandýs nad Labem-Vrábí. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta v Praze 2019 (Svazek I: 294 strán textu, Svazek II: Katalog lokalit s. 295-384; Obrázky. 1-29; Tabuľky I-CXCIV; Mapy 1-10).

Témou predloženej dizertačnej práce je komplexné spracovanie výsledkov záchranného výskumu rozsiahleho sídliska zo staršej doby bronzovej v Brandýse nad Labem-Vrábí, v polohe „U Vodojemu“. Počas výskumu Archeologického ústavu AV ČR v.v. i. Praha tam bolo, v rokoch 2007-2016, odkrytých 117 sídliskových objektov a priekopa podkovovitého tvaru, ktorá ochráňovala plochu približne pol druhu hektára.

Vzhľadom k tomu, že poznanie sídlisk a sídliskovej štruktúry únětickej kultúry bolo na území dnešných Čech dlhú dobu nedostatočné, predložená práca do značnej miery spláca uvedený deficit a prispieva k objasneniu danej problematiky. Tým, že autorka do sledovanej oblasti zahrnula i priestor ľavého brehu rieky Labe, až po jej ľavý prítok - rieku Vltavu, práca priniesla možnosť porovnať a charakterizovať osídlenie na oboch brehoch Labe a získať tak predstavu o osídlení, nie iba bezprostredného okolia sídliska únětickej kultúry v Brandýse nad Labem, ale i jeho širšieho zázemia. Význam práce podčiarkujú i adekvátne nastolené hlavné výskumné otázky od celkového charakteru osídlenia na lokalite Brandýs nad Labem-Vrábí až po úlohu samotného opevneného sídliska únětickej kultúry a jeho vzťah k okolitému osídleniu. K samotnej kvalite práce pozitívne prispela i skutočnosť, že M. Langová v nej nadviazala na svoju magisterskú diplomovú prácu „Sídlní areál starší doby bronzové v Brandýse na Labem – objekty s lidskými kosternými pozůstatky“, ktorú obhájila na FF UK v Prahe v roku 2012.

Práca má logickú a pevne stanovenú štruktúru. Po druhej kapitole, ktorá obsahuje charakteristiku geologických a pedologických podmienok bezprostredného okolia Brandýsa nad Labem a prírodných podmienok širšie sledovanej oblasti, nasleduje analyticko-syntetická časť práce obsiahnutá v tretej a štvrtej kapitole, ktoré reprezentujú nosnú časť práce. Tretia kapitola obsahuje v prvej časti výsledky výskumných správ z jednotlivých výskumných sezón záchranného výskumu v Brandýse nad Labem-Vrábí. Obsahom druhej časti tretej kapitoly je tak vyhodnotenie jednotlivých druhov nálezov ako aj analýza a vyhodnotenie preskúmaných objektov.

Najväčší počet nálezov, ktoré pochádzajú z areálu predmetného sídliska reprezentuje keramika. Je preto pochopiteľné, že jej jednotlivým keramickým tvarom bola venovaná aj typologicko-chronologická analýza, ktorá je vyhotovená štandardne zaužívaným spôsobom.

Okrem keramiky boli analyzované aj ďalšie artefakty, z ktorých autorka za najzaujímavejší považuje fragment antropomorfnéj nožičky, ktorá bola nájdená v objekte 08/82. Vychádzajúc z jej fotografie na tab. XXXIII: 2 sa zdá, že ide skôr o zlomok rukoväte hlinenej lyžice. Antropomorfné plastiky v mladoúnětickom a ani vo věteřovskom prostredí nie sú obvyklé. Súčasťou analýzy je aj kostená a parohová industria ako aj industria kamenná. V tejto súvislosti je pozoruhodná prítomnosť silicitovej suroviny, ktorá poukazuje na široký akčný rádius, ktorý siahahal až do viac ako 300 km vzdialenosti.

Pozoruhodný je minimálny, až takmer zanedbateľný výskyt bronzových artefaktov z priestoru sídliska v Brandýse nad Labem. Ide o fenomén, ktorý je pozorovaný aj na iných neskorounětických a věteřovských sídliskách v Čechách a na Morave, ale aj na opevnených sídliskách paralelnej maďarovskej kultúry na juhozápadnom Slovensku. Uvedená absencia kovových artefaktov je o to pozoruhodnejšia, že v sídliskových jamách, ale aj v priekope sa zistili stopy po rozsiahlejšom požiari, čo by mohlo signalizovať náhly zánik sídliska. V takom prípade by sa dalo predpokladať, že tam nastala podobná situácia ako na opevnených sídliskách otomansko-füzesabonyského kultúrneho komplexu na východnom Slovensku a v hornom Potisí, kde sa v ich areáli našiel väčší počet predmetov a ozdôb z bronzu a zo zlata (napr. Košice-Barca, Spišský Štvrtok a Nižná Myšľa).

Za pozitívum práce možno považovať zahrnutie výsledkov paleozoologických a paleobotanických analýz, ktoré významnou mierou prispeli k poznaniu nie iba tamojšieho hospodárstva, ale i prírodného prostredia v skúmanom období.

Ako už bolo uvedené v tretej kapitole bola venovaná pozornosť aj analýze a vyhodnoteniu preskúmaných objektov. V prípade priekopy, vzhľadom na jej rozmery, t. j. hĺbku aj šírku, je na zváženie či ju môžeme považovať funkčne za súčasť opevnenia, alebo ide iba o ohradenie určitého priestoru. Teda vyvstáva zásadná otázka, umocnená aj tým, že chýbajú akékoľvek stopy po vale alebo palisáde, či možno vôbec považovať sídlisko v Brandýse nad Labem za opevnené sídlisko (?).

Zaujímavé poznatky priniesla analýza priestorového usporiadania objektov na nálezisku. Najväčšia koncentrácia sídliskových objektov, podľa tvaru evidentne zásobných jám, severne od opevneného (?) – ohradeného - areálu zrejme nebola náhodná. V jamách, ktoré sú koncentrované vo viacerých skupinách v hospodárskom zázemí, sa zrejme nachádzali spoločné zásoby najmä obilnín. Týmto priestorovým usporiadaním je sídlisko v Brandýse nad Labem blízke sídlisku únětickej kultúry vo Vrábľoch na juhozápadnom Slovensku. V tejto súvislosti je zaujímavé, že na základe absolútného datovania obe sídliská, i keď sú geograficky vzájomne od seba vzdialené cca 330 km, existovali v rovnakom čase, t. j. medzi rokmi 2000-1750 pr. Kr.

Za dôležitú možno v práci považovať syntetizujúcu štvrtú kapitolu, ktorú autorka venovala štruktúre osídlenia v severovýchodnej časti stredných Čiech v staršej dobe bronzovej. Osobitnú pozornosť venovala M. Langová úlohe opevneného sídliska v Brandýse nad Labem-

Vrábí a jeho vzťahu k okolitému osídleniu. S jej charakteristikou tohto sídliska ako významného bodu, kontrolného miesta, ktoré ležalo na križovatke diaľkových komunikácií spájajúcich Mladoboleslavsko, s regiónom stredných Čiech a s územím dnešnej Moravy a Saska, možno v plnej miere súhlasiť. K plneniu takejto funkcie sídlisku dopomáhala i veľmi dobrá viditeľnosť z jeho priestoru najmä smerom severným a východným smerom. Dôležitosť sídliska v Brandýse nad Labem-Vrábí podčiarkovala aj skutočnosť, že v tomto období mimoriadne stúpol význam diaľkových komunikácií spojených najmä s transportom bronzu a jantáru. V tejto súvislosti sa úvaha M. Langovej o existencii spojenia stredočeskej kultúrnej oblasti s regiónom dnešného Poľska ukazuje ako plne opodstatnená.

M. Langová riešila v dizertácii aj problém spojený s kontrastom medzi absolútnym rádiokarbónovým datovaním, ktoré kladie niektoré objekty zo sídliska v Brandýse nad Labem-Vrábí už do počiatku mladšieho obdobia únětickej kultúry a datovaním relatívnym, ktoré je založené na analýze keramiky, ktorá typologicky tieto objekty umožňuje spájať až s poklasickou fázou únětickej kultúry podľa triedenia V. Mouchu (1963). Nie som si istý, či túto diskrepanciu možno odôvodniť iba tým, že V. Moucha, pri tvorbe tejto chronológie klasickú fázou únětickej kultúry vypracoval na základe materiálu iba z hrobov a fázou poklasickú prevažne z materiálu zo sídlisk (?).

V práci sa M. Langová dotkla aj závažnej problematiky, ktorou je doklad spoločného výskytu niektorých prvkov na keramike troch kultúr, ktoré chronologicky nasledovali po sebe, t.j. únětickej, věteřovskej a mohylovej kultúry. Dá sa to vysvetliť tým, že sa nositelia týchto troch kultúr mohli vzájomne stretnúť (?). Bolo by vhodné, aby M. Langová k tomu pri obhajobe zaujala stanovisko.

M. Langová v dizertácii použila všetky relevantné primárne i sekundárne pramene a literatúru. V práci použila zaužívaný spôsob zozbierania a vyhodnotenia materiálu. Výsledkom dizertačnej práce je významný prínos pre poznanie života nositeľov únětickej kultúry, nie iba v severovýchodnej časti stredných Čiech, ale na celom území jej rozšírenia v strednej Európe. Dizertačná práca je napísaná dobrým a zrozumiteľným štýlom. Jej formálna úprava vrátane obrázkov, máp a tabuliek, je na veľmi dobrej úrovni.

Konštatujem, že predložená práca Mgr. Michaeli Langovej spĺňa požiadavky kladené na dizertačné práce, predbežne ju klasifikujem ako prospela a odporúčam, aby na základe obhajoby jej bola udelená vedecko-akademická hodnosť **philosophiae doctor** (PhD.) vo vednom odbore archeológia.

